

'zouden wij er meer dan honderd kunnen geven. Volstaan wij dus met een getuigenis dat zeker als een gemiddelde kan gelden. 'Ik slaagde in 1933 en enkele maanden later stond ik zelfstandig voor een grote klas: vier-en-veertig leerlingen. Een toelage kon mij niet toegezegd worden. Aan het eind van de maand kreeg ik f 10, door het overige personeel afgestaan. Zo ging het een jaar door. Het volgend jaar bracht het bestuur dit bedrag op f 15, het derde jaar op f 20 en het vierde en vijfde jaar op f 25 per maand. Een belangrijk deel van dit geld moest ik uitgeven aan porti voor sollicitatiebrieven. Hoeveel maal ik gesolliciteerd heb, weet ik niet meer. Honderden brieven heb ik verzonden, zelden kreeg ik een bedankje, één keer mocht ik proefles geven; er waren zeven-en-negentig sollicitanten.'¹

Zo was het waarlijk niet alleen op de sector van het onderwijs. Allerwege ging de bezuiniging aan de levensvreugde vreten. De stimulerende werking die van een zich uitbreidende economie uitgaat, ontbrak. Met de inkrimping van het maatschappelijk productieproces krompen de kansen en mogelijkheden in voor een ieder die in dat proces een plaats bezat, een plaats moest krijgen, een plaats moest heroveren. Het vergde grote veerkracht, zich in die jaren van depressie staande te houden. Zij die regeringsverantwoordelijkheid droegen, waren daar allermintst blind voor. Ook hen drukten de zorgen. Zij meenden evenwel te handelen in 's lands belang: ook de staat moest de tering naar de nering zetten. Grote begrotingstekorten werden onaanvaardbaar geacht, afbraak van hetgeen opgebouwd was, leek niet alleen onvermijdelijk maar heilzaam. 'Ik zou zeggen', aldus Colijn in een brief aan de gouverneur-generaal, 'afbraak nu is zelfbehoud. Omdat zij voorkomt dat men later nog veel meer zou moeten afbreken dan wanneer men het nu op gematigde wijze doet.'²

Dat 'op gematigde wijze' hield een beperking in. En inderdaad: zoals het ministerie-Ruys de Beerenbrouck van '30 af, gelijk wij reeds weergaven, op *sociale* gronden genoopt was, ordenend in te grijpen, d.w.z. bepaalde bevolkingsgroepen met beschermende maatregelen tegen complete verarming te beschermen (strikt genomen in strijd met de beginselen der liberale economie), zo ook de ministeries-Colijn. Maar die ordening was de premier, hoezeer hij ook haar onvermijdelijkheid besepte, een gruwel. Hij kon het, *self-made* man als hij was, niet verkroppen dat telkens nieuwe groepen uit de maatschappij een beroep deden op de overheid om hen te helpen staande te blijven; hij vond het onmannelijk, ongezond, getuigen van een betreurenswaardig onvermogen, eigen lot in handen te nemen. Toen hij meer dan vijf jaar aan het bewind was, ontsnapte het hem:

¹ *Hervormde kweekschool Amsterdam, 1907-1957 (1957)*, p. 18-19. ² Brief, 17 sept. 1933, van Colijn aan de Jonge, aangehaald door Puchinger: *Colijn*, p. 170.